

SELSKABET FOR ARBEJDERHISTORIE FYLDER 50 ÅR

Af Anette Eklund Hansen

SFAH har sejret ad helvede til – godt. Arbejdernes historie er blevet en integreret del af Danmarkshistorien. En af feltets nestorer giver i anledning af jubilæet en statusopdatering på selskabets historie.

Den 4. december 1970 var der indbudt til generalforsamling i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), som havde til huse i Folkets Hus på Enghavevej (det nuværende Vega). Formålet var at stifte et selskab til forskning i arbejderbevægelsens historie. Der var sendt invitationer ud til ABAs lånere og repræsentanter for arbejderbevægelsen. Næsten 100 interesserede undervisere og studerende fra uddannelsesinstitutionerne, ABAs personale, repræsentanter fra fagbevægelse og arbejderpartier mødte op. Initiativet udgik fra en gruppe af historikere, personalet og lederen på ABA. Politiseringen af samfundet i slutningen af tresserne og ungdoms- og studenteroprøret på universiteterne havde medført en stigende interesse for arbejderbevægelsen og dens historie, så gruppen havde nogle år arbejdet på oprettelse af et selskab, der kunne stå for udgivelse af forskning i arbejderbevægelsens historie og formidling til et bredere publikum af de kilder og litteratur, der fandtes på ABA. De følgende sider giver i kort form et rids over SFAHs aktiviteter de første 50 år.

Niels Finn Christiansen, historiker fra Københavns Universitet blev valgt som dirigent på mødet, og Hans Flugger fra ABA fremlagde som repræsentant for initiativgruppen hensigten og formålet med Selskabets dannelse. Formålet

Mange gode folk har gennem selskabets historie ydet en stor indsats for arbejderhistorien. I 2001 modtog Klaus Pedersen (SDU) og Lars Andersen (AAU) Arbejderhistorieprisen ved et arrangement i Arbejdermuseets Café og Øl-Halle. På billedet er de flankeret af de pris-komiteen: Anette Eklund Hansen (ABA), Niels Finn Christiansen (KU) og Annelise Walsted (Arbejdermuseet).

var udmøntet i 4 punkter: 1. at udgive en årbog for arbejderbevægelsens historie, 2. at starte en skriftserie inden for samme emnekreds, 3. at udgive kilder til arbejderbevægelsens historie, 4. at fungere som forum for forskere, der arbejder videnskabeligt med den danske arbejderbevægelse. Som en afspejling af debatten i samfundet mellem socialdemokrater og venstrefløjen var der en række indlæg om, hvad det var for en historie Selskabet skulle formidle: en socialdemokratisk præget fremstilling eller en historieforskning, der var fri for ideologisk prægning. Diskussionerne førte til vedtagelse af en paragraf i lovene, der skulle sikre Selskabets politiske og ideologiske uafhængighed: "Selskabets virksomhed er uafhængig i politisk og ideologisk henseende". En paragraf, der stadig findes i SFAHs love, og har siden tjent Selskabet godt.

Generalforsamlingen vedtog oprettelse af Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie (SFAH), og der blev valgt en bestyrelse, der blandt andre talte forskningsbibliotekar Gerd Callesen, arkivar Leif Larsen, begge ABA og Niels Finn Christiansen. Selskabets første formand blev i 1972 Vagn Oluf Nielsen fra Danmarks Lærershøjskole. I 1973 blev der lavet en aftale mellem SFAH og ABA om praktisk samarbejde, som også omfattede, at

SFAH havde adresse hos ABA. Selskabet fik stor tilslutning og havde omkring 1980 800 medlemmer – det største antal medlemmer til dato.¹

SFAHs aktiviteter

Selskabets bestyrelse og arbejdsudvalg gik straks i gang med de aktiviteter, der var fremlagt i Selskabets program. Allerede efter et år udkom i 1971 den første årbog blandt andet med artikler om *Arbejderforeninger i Danmark 1848-1871* og *Den kvindelige fagbevægelse i København 1870-1900*, samt anmeldelser af bøger med arbejderhistoriske emner. Årbogens 160 sider strakte ikke til den store mængde stof og viden, der lå klar til videreformidling. Derfor startede et nyt blad: *Meddelelser om Forskning i Arbejderbevægelsens Historie* i 1973. Her var plads til mindre artikler, beretninger fra seminarer, specialefortegnelse, oversigter over arkiver og bibliografier. Fra 1977 fik årbogen hvert år et fast tema, som var centralt i tidens forskning, f.eks.: 1979 *Arbejdskampe*, 1983 *Demokrati, magt, socialisme*.

Første nummer af den annoncerede skriftserie udkom i 1974. Det var Per Salomonsen: *Socialismen og Socialdemokratiet. Indføring i dansk arbejderbevægelses teoridannelse 1871-84*. Udgivelserne har over de 50 år præsenteret mange emner inden for feltet. Landarbejderne blev der sat fokus på med Henning Grelles: *Socialdemokratiet i det danske landbrugssamfund 1871-ca 1903* (1978). Mogens Rüdigers biografi *Gustav Bang. Historiker og socialdemokrat* var nr. 19 i rækken og udkom i 1987. I 1992 udgav Selskabet Claus Brylds doktordisputats: *Den demokratiske socialismes gennembrudsår* (nr. 29). Kvinde- og kønshistorien var fra sluthalvfjerdsenerne også blevet et arbejderhistorisk emne. I 1977 udgav SFAH Kirsten Geertsen: *Arbejderkvinder i Danmark 1914-1924*, og i 1997 blev Vibeke Kolds ph.d.-afhandling *En kønshistorie om elektronikarbejde* udgivet som nr. 40 i skriftserien. Afhandlingen handlede om ændringer i kønsarbejdsdelingen på elektronik-virksomheden Radiometer, og hvilke forhold, der påvirkede udviklingen. Ungdomsbevægelserne har også sat sig spor. I 2008 udkom som nr. 49 i skriftserierækken Knud Holt Niensens ph.d.-afhandling *Giv mig de rene og ranke* om Danmarks Kommunistiske Ungdoms historie under den kolde krig. Mange af skriftseriens udgivelser er ph.d.-afhandlinger eller doktordisputater, så SFAHs oprindelige program om præsentation af nye forskningsresultater inden for arbejderhistorien fungerede efter hensigten. Forskerne har haft et forum til deres udgivelser, og arbejderhistorien har været i fokus for en mangefaceteret forskning. Heldigvis har fonde både i og uden for arbejderbevægelsen givet støtte til udgivelserne – uden den havde SFAH ikke kunnet udgive så mange vægtige bøger. En af dem er bogstavelig talt Knud Knudsens *Dansk fagbevægelses historie frem til*

1950 – fra arbejdets perspektiv, fra 2011, en bog på 736 sider, der giver en bred fremstilling af dansk fagbevægelses historie fra 1870-1950 med udgangspunkt i arbejdet og arbejdsforholdenes udvikling bl.a. belyst gennem arbejdererindringer (nr. 51). I 2019 udkom som nr. 58 *Kampen om arbejderne. Arbejdsbegrebets politiske historie 1750-2019* af Margit Bech Vilstrup. Det seneste nummer i skriftserierækken er foreløbigt nået med nr. 59, som er udgivelsen af Morten Thing: *Marie Nielsen og revolutionen* i 2019. En biografi over folkeskolelærerinden, der var en meget aktiv, men også kritisk deltager på den danske venstrefløj fra 1918, hvor hun i de følgende år både måtte i fængsel, foretog en rejse til Sovjetunionen, var kvindepolitisk aktiv og nåede at blive ekskluderet af DKP tre gange.

Som et tilbud til universiteter og gymnasier blev der udarbejdet 5 kilde-samlinger i 1973-74 om arbejderbevægelsens historie. Det var emner som *Socialdemokratiet og internationalismen* og *Storlockout og Septemberforlig*. Men SFAH skulle ikke kun udgive bøger, det skulle også være rammen om formidling og diskussioner om arbejderhistorien. Dette har været og er stadig en meget vigtig aktivitet. Utallige er de foredrag, der er blevet holdt i Selskabets regi. Ny forskning er blevet præsenteret og diskuteret blandt et bredt og

Forsiderne af Claus Brylds Den demokratiske socialismes gennembrudsår fra 1992, skriftserie nr. 29, og skriftserie nr. 49, Knud Holt Nielsen, Giv mig de rene og ranke, udgivet i 2008.

SFAH Skriftserie Nr. 11

FREMA OG ALDRIG GLEMME

TI ÅRS FORSKNING
I ARBEJDERBEVÆGELSENS HISTORIE
- STATUS OG PERSPEKTIVER

Selskabet til forskning
i arbejderbevægelsens
historie

SFAH Skriftserie Nr. 13

KIRSTEN GEERTSEN

ARBEJDERKVINDER I DANMARK

VILKÅR OG KAMP

1924-1939

Selskabet til forskning
i arbejderbevægelsens
historie

I 1981 udgav SFAH skriftserie nr. 11, Fremad og aldrig glemme. Ti års forskning i arbejderbevægelsens historie. Nogle år før i 1977 udkom Kirsten Geertsen, Arbejderkvinder i Danmark, som skriftserie nr. 11.

interesseret publikum. Fremlæggelse af bredere temaer inden for arbejderhistoriens teori, metode og empiri, samt mere dybtgående diskussioner har foregået på SFAHs seminarer. Det første blev holdt i Tisvildeleje i 1973, hvor en række arbejderhistoriske emner blev diskuteret. Det var dog for bredt, så de efterfølgende seminarer fik et fast emne, som f.eks. *Arbejderklassens kultur og levevis* i 1977 og *Arbejderbevægelsen og kvindekampen* i 1978. Emnerne fulgte de veje som forskningen i arbejderhistorien lagde. I 1981, da der var fokus på forskningen i besættelsestidens historie, var emnet *Arbejderbevægelsen under besættelse*. I begyndelsen af 80'erne var der stor interesse for lokalhistorie, så der blev også nogle år holdt seminarer rundt om i landet, der satte fokus på arbejderbevægelsen og den lokale historie.

SFAH blev et kendt og anerkendt historisk selskab i løbet af 70'erne. I 1979 overtog Henning Grelle, historiker og arkivar på ABA, formandsposten (1979-93 og 2014-18). Dermed forstærkedes båndene mellem de to organisationer til fælles bedste. I 1980'erne udvidedes forskningen i arbejderhistorien fra et overvejende politisk sigte, til også at sætte fokus på arbejderklassens historie. Årbøgernes og seminarernes temaer afspejlede dette. Leve- og arbejdsvilkår, kultur og erindringer blev emner for f.eks. årbog 11: *Ar-*

bejderkultur (1981) og *Skolen og arbejderne* (1987). I 1986 var emnet for årets seminar, der blev holdt på Andebølle Ungdomshøjskole: *Arbejdererindringer og arbejderhistorie* og i 1987 *Arbejderklassens børn*. Emnerne for arbejderhistorien bredte sig stadig ud. Det gjorde Selskabets kontaktflader også. I 1970'erne havde der været stadige diskussioner på generalforsamlingerne om, at Selskabet var for Københavnsfikseret, men det løstes ved, at Erik Strange Petersen, historiker på Aarhus Universitet trådte ind i bestyrelsen, og han var i mange år Selskabets stålsatte kasserer. Repræsentationen har over årene været løst ved at vælge bestyrelsesmedlemmer fra hele landet, og især ved i redaktionerne at have repræsentanter fra alle universiteterne for at indfangе viden om ny forskning på området. Selskabet har ikke alene afholdt seminarer indenlands, men deltog også i det internationale og nordiske konferencesarbejde. Fra begyndelsen af 70'erne var SFAH medlem af ITH – Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung, der en gang om året holdt en konference i Linz i Østrig, hvor historikere fra hele verden samledes om et arbejderhistorisk emne. Hver anden eller tredje år er der blevet holdt nordiske arbejderhistoriske konferencer på skift mellem de nordiske lande. I Corona-året 2020 i jubilæumsåret står Danmark som arrangør for den nordiske lande. I jubilæumsåret 2020 står Danmark som arrangør af den nordiske konference, men pga. Coronapandemien afholdes konferencen først i 2022 på Arbejdermuseet. Både årbogen og *Arbejderhistorie*, som Meddelelser kom til hedde fra 1982, har jævnligt bragt artikler med internationalt og nordisk perspektiv og indhold.

Arbejderhistorien på skrift

SFAH udgav i 1981 *Fremad og aldrig glemme. Ti års forskning i arbejderbevægelsens historie – status og perspektiver*. Formålet var at give et samlet overblik over arbejderhistorieforskningen efter ti år. Samtidig skulle bogen være en introduktion og håndbog for nye interesserede. I 1990 – i anledning af SFAHs 20-års jubilæum udkom en ny *Fremad* – men nu – *ad nye veje med bidrag til diskussionen om arbejderhistorien i 1990'erne*. Emnerne for artiklerne var overvejende inden for de kultur- og socialhistoriske områder med hovedvægt på klassens historie. 20 års forskning i arbejderhistorien og en stadig interesse for feltet, foranledigede bestyrelsen til at sætte gang i arbejdet med at skrive en fremstilling om arbejderklassen – og arbejderbevægelsens historie fra 1790'erne til 1990. *Kampen for en bedre tilværelse* udkom i 1991 som skriftserie nr. 26 og var skrevet af Vagn Oluf Nielsen, Knud Knudsen og Hanne Caspersen. Bogen var en milepæl i formidlingen af arbejderhistorien og blev flittigt brugt i uddannelsessystemerne og blandt arbejderhistorisk interesse-

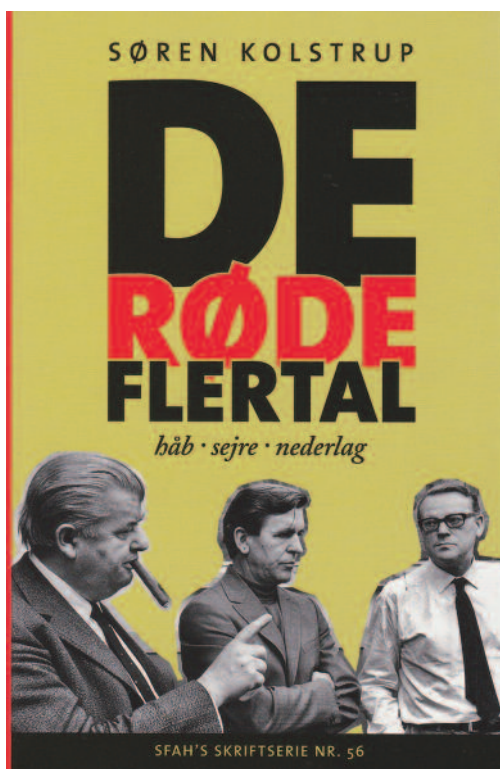
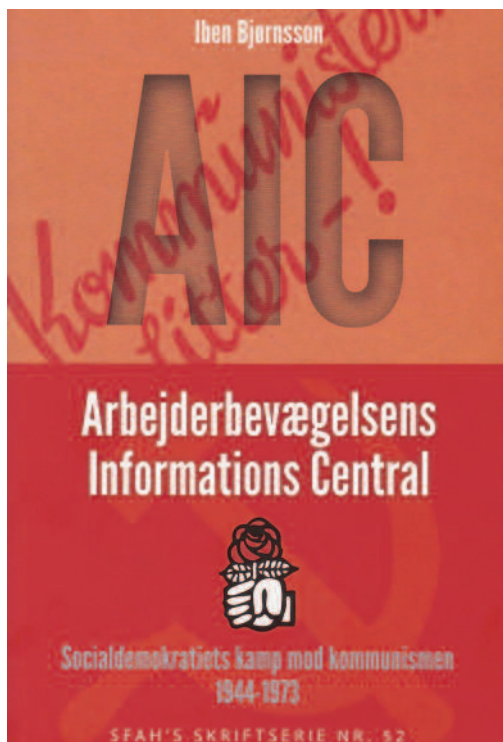
rede. Efter 15 år og meget mere forskning var det tid til en ny historisk fremstilling: *Arbejdernes Historie i Danmark 1800-2000* skrevet af Lars K. Christensen, Søren Kolstrup og Anette Eklund Hansen. Bogen udkom i 2007, som skriftserie nr. 46.

Som rygrad i SFAHs aktiviteter udkom årbogen og Arbejderhistorie med temaer og artikler. En vigtig del af tidsskrifternes indhold var de mange anmeldelser af værker med arbejderhistoriske emner og over årene også fra andre forskningsområder, der har inddraget arbejderhistorien. En god måde at følge med i forskernes udgivelser til orientering og inspiration.

I 1995 ved SFAHs 25-års jubilæum blev de to tidsskrifter lagt sammen under navnet *Arbejderhistorie. Tidsskrift for Historie, Kultur og Politik*. Tidsskriftet udkom 4 gange om året, med det sidste nummer som et temanummer. I 1996 var temaet f.eks. *Velfærdsstaten*. Moderniseringen af tidsskriftet skulle bl.a. ses som en markering af, at 25 års forskning og formidling af arbejdernes historie havde været med til at synliggøre arbejdernes placering og betydning i det danske samfunds udvikling i mere end 100 år. Over de senere år er der sket mindre ændringer af *Arbejderhistorie* – ikke indholds – eller omfangsmæssig, men udgivelsesfrekvensen ændredes i 2007 til 3 numre om året, og i 2015 til 2 numre om året. I det nye Arbejderhistorie præsenteres flere forskellige former for artikler og dokumentation. Udover fagfællebedømte forskningsartikler, bringer tidsskriftet også essays og dokumentation og baggrundsbeskrivelser af kilder fra begivenheder i arbejderhistorien. Anmeldelserne bidrager fortsat til diskussionen og udviklingen af arbejderhistorien. Tidsskrifternes redaktion og udgivelse er blevet varetaget af redaktionsudvalg, hvor mange af SFAHs medlemmer har bidraget til arbejdet. Der er i dag ikke faste temanumre, men minitemaer hvor 3-4 artikler præsenteres, når lejlighed byder sig, f.eks. i anledning af Martin Andersens Nexøs 150-års fødselsdag i 2019. Et andet element, som også er en vigtig del af tidsskriftet, er illustrationerne. Enten det er fotos – oftest fra ABAs store fotosamling eller plakater eller faner og andre artefakter, der dokumenterer arbejdernes historie. Illustrationer er et vigtigt element både som illustrationer til artiklerne, men også for at vise eksempler på den store rigdom af ikke-skriftlige kilder, som arbejderhistorien rummer. Her har bibliotekar Dorte Ellesøe Hansens store viden om Arbejdermuseet & ABAs samlinger været uvurderlig. Det samme har Anne Houes indsats som lay-outer og ”art director” været, siden hun blev tilknyttet tidsskriftet i 1995.

SFAH og nye tiltag

SFAH har haft og har fortsat et tæt samarbejde med Arbejdermuseet & ABA

både som hjemsted og ved, at medarbejdere i de to institutioner har været aktive både i bestyrelsen, redaktioner og som arrangementsansvarlige ved foredrag og konferencer. Dette gælder også efter, at ABA og Arbejdermuseet blev sammenlagt i 2004. I 1994 oprettedes Arbejderhistorieprisen, som et samarbejde mellem Arbejdermuseet & ABA, SFAH og Arbejdermuseets Venner. Det var en anden måde at tiltrække interesse for arbejderhistorien blandt studerende. Årligt tildeles prisen et fremragende speciale eller ph.d.-afhandling inden for det arbejderhistoriske område. Prismodtageren får 15.000 kr. og skal skrive en artikel til *Arbejderhistorie* om emnet.

Internettet og sociale medier har været med til at synliggøre arbejderhistorien og SFAH. I 2000 fik SFAH sin egen hjemmeside, så nyheder og arrangementer kunne formidles hurtigt ud. Og i 2010 kom SFAH på Facebook.

Fra 2015 er der sket mange nyskabelser i SFAH. I 2015 fik SFAH lavet en version af hjemmesiden, som i høj grad har forbedret onlineformidlingen af Selskabets aktiviteter og tidsskriftets indhold. Ved tilskud fra Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation (FKK) har det været muligt at retrodigitalisere de gamle tidsskrifter, så det nu er muligt at læse tidsskrifterne fra 1971-2019

Forsiderne af et par af SFAHs udgivelser. Iben Bjørnsson, AIC. Arbejderbevægelsens Informations Central udgivet i 2012 som skriftserie nr. 52, og skriftserie nr. 56, Søren Kolstrup, De røde flertal, udgivet i 2017.

Forsiderne af Knud Knudsens Dansk fagbevægelses historie frem til 1950 – fra arbejdets perspektiv, *skriftserie nr. 51 fra 2011 og skriftserie nr. 55, John Bertelsen og Birgit Kirkebæk, Uønsket i Danmark – bortsendt til Amerika udgivet i 2014.*

online. De seneste numre lægges op med et års forsinkelse. Der udgives et nyhedsbrev, som også kan læses på hjemmesiden, ligesom artikler og essays om aktuelle arbejderhistoriske emner. Inden for de seneste år er der også kommet lyd på arbejderhistorien. Fik man ikke hørt et foredrag hos SFAH, kan man måske finde en lyd- og videooptagelse af foredraget. Også podcasts om arbejderhistorien er nu tilgængelige på hjemmesiden.

I 2014 blev den første Arbejderhistoriefestival holdt på Arbejdermuseet initieret af den nuværende formand Mads Bruun Pedersen. Festivalen strækker sig over hele dagen. Om formiddagen holdes et fællesarrangement med debat om et aktuelt emne med arbejderhistorisk perspektiv. I 2016 diskuteredes: *Venstrefløjen, væksten og klimaet*, i 2018 blev der spurgt: *Hvad blev der af Socialismen* og i 2019 var emnet: *Kampen om byen*. Om eftermiddagen afvikles en lang række foredrag i 3-4 parallelle forløb. I 2019 var nogle af emnerne *Louis Pio, kronprinsen og slaget på fælleden, 1960-oprøret i Danmark set indefra og Prekarisering før og nu*. Festivalerne har hvert år tiltrukket 600-700 deltagere og har dermed nået ud til et meget større og bredere publikum end Selskabets medlemskare. En ambition, der går helt tilbage til Selskabets tidligste år, men har først fundet sin form i festivalens rammer.

En modernisering, som også var ønsket i mange år, kom i 2016, hvor Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie skiftede navn til det mere mundrette Selskabet for Arbejderhistorie.

Mod nye horisonter

Selskabet for Arbejderhistorie har i den tilbagelagte periode nået en række af de mål, der blev sat ved Selskabets oprettelse i 1970. Både omverdenen, forskningen og arbejderhistorien har i den mellemliggende periode ændret sig, men selskabet og tidsskriftet har fulgt med. I dag er arbejdernes historie blevet synliggjort som et element i samfundets historie og gjort til et anerkendt forskningsfelt på universiteterne. Forskellige aspekter af arbejderhistorien er blevet en integreret del af historieundervisningen i skoler og på mange uddannelser, også inden for fagbevægelsen. Gennem tidsskrifter, skriftserie og udgivelse af historiebøger har både forskere og en større offentlighed haft adgang til at læse om arbejderhistorien. Men SFAH har også været et meget værdifuldt fællesskab og forum for udveksling af ideer og diskussioner om arbejderhistoriens emner, veje og afveje. Hundrevis af foredrag, konferencer og senest Arbejderhistoriefestivalen har været ramme om formidling af den nyeste historie til alle, der interesserer sig for arbejderhistorie – også de mennesker som arbejderhistorien handler om, og deres organisationer, som velvilligt har bakket op med økonomisk støtte til mange af aktiviteterne. Som en markering af indsatsen skal også nævnes, at SFAH fik Dansk Elforbunds kulturpris i 2018.

SFAH og foreningens aktiviteter har været og er drevet af frivillige og engagerede medlemmer, der brænder for feltet. Uden dem havde der ikke været et Selskab for Arbejderhistorie og arbejdernes historie havde været langt mindre synlig i Danmarkshistorien.

Note

1. Denne oversigt bygger på Vagn Oluf Nielsen: SFAH's historie – baggrund, start og udvikling, i Fremad ad nye veje (red) Niels Ole Højstrup m.fl. s.215- 230, SFAH, 1990 og SFAHs årsberetninger og referater fra generalforsamlinger 1990-2019.

Anette Eklund Hansen
historiker, cand. mag. tidl. arkivar på Arbejdermuseet og ABA
Anette.Eklund@gmail.com